

XALQ TA'LIMI

ISSN 2181-7839

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

Muassis:
O'zbekiston Respublikasi maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi

PUBLIC EDUCATION
SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL
MINISTRY OF PRESCHOOL AND SCHOOL EDUCATION
OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

2023

3-son
(May-Iyun)

Jurnal 1918-yil dekabr oyidan chiqa boshlagan
O'zMAA tomonidan 2013-yil 4-martda qaytadan ro'yxatga olinib, 0104-raqamli guvohnoma berilgan.

TOSHKENT

X _T TAHRIRIYAT	
4	
 TA'LIM VA TARBIYA NAZARIYASI	
Z. Yulchiyeva	Yangi o'zbekiston demokratik o'zgarishlar jarayonida "kasbiy psixologiya" fanining o'rni
R. Shermuxamedov	Oliy ta'lim tizimida tarbiyaviy ishlarni tashkil etishning pedagogik zarurati
M. Sayidova	Talabalarda ijodiy va kreativ qobiliyatni shakllantirish masalalari
N. Berdikulova	Ta'limni tashkil etish jarayonida innovatsiya va integratsiya muammolari
I. Suyunov	Multimedia audio va video ko'rinishidagi axborotlar bilan ishlash ko'nikmalari
F.A. Berdibekova	Akmeologik yondashuv asosida talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning nazariy- metodologik asoslari
M. Yakubova	Umumta'lim maktab o'quvchilarida kreativlik kompetensiyalarni shakllantirish
N. Nosirov	Bo'lajak texnologiya fani o'qituvchisining metodik kompetentligini takomillashtirish usullari
F. Rustamov	O'zbek adabiyotining ingliz tilidagi tarjimalari
 TA'LIM VA TARBIYA METODIKASI	
S. Qalandarova	Talabalarling lingvomadaniyatshunoslik kompetensiyasini ishbilarmonlik terminlari asosida rivojlantirish
Mukhtoriy Mohruiy Sodirzoda	Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ilmiy dunyoqarashini shakllantirishda tildagi iboralarning o'rni
M. Abdullaeva	Ta'lim metodlaridan samarali foydalanish natijasida ta'lim sifatini oshirish
M. Baymetov	Oliy ta'lim muassasalarida o'quv amaliyotining ta'lim jarayonidagi o'rni
D.B. Jabborova	Kimyo fanida "genetik bog'liqlik" tushunchasini shakllantirish
B. Qosimov, G. A'zamovna	Birinchi sinfda matematikadan sodda masalalar va ularni yechishga o'rgatish metodikasi
N. Mamaraximova	Boshlang'ich sinf o'quvchilari ijodiy tafakkurini shakllantirish mazmuni
 ZAMONAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI	
Sh. Bekchonova	Kiberpedagogikada nazariya va amaliyot
Z. Ismatova, M. Aslonova	Boshlang'ich sinf tabiiy fanlar darslarini o'qitishda vizual ta'lim usullaridan foydalanish
D. Farsaxonova, M. Danaeva	Boshlang'ich sinflarda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish masalasi
 MILLIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI	
K. Pardayeva	O'quv jarayonida abdulla avloniyning ta'lim-tarbiyaga oid qarashlaridan foydalanishning interfaol metodlari

Muborak ABDULLAYEVA,
Chirchiq davlat pedagogika universiteti,
“Texnologik ta’lim” kafedrası o’qituvchisi

TA’LIM METODLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH NATIJASIDA TA’LIM SIFATINI OSHIRISH

Annotatsiya

Ushbu maqolada o’quvchilarning mustaqilligini, shuningdek, turli pedagogik vaziyatlardan chiqish ko’nikma va qobiliyatlarini rivojlantirish uchun qo’llaniladigan yangi zamonaviy ta’lim usullari muqaddaslanadi.

Kalit so’zlar. Ta’lim, tarbiya, metodlar, sifat, axloqiy, estetik, insoniylik, ma’naviyat, tamoyil, fan, texnika, axborot.

В данной статье освящены новые современные методы образования, используемые с целью развития самостоятельности студентов, а также их навыков и умений выходить из различных педагогических ситуаций.

Ключевые слова. Воспитание, обучение, методы, качество, нравственность, эстетика, человечность, духовность, принцип, наука, техника, информация.

In this article wrote a new and contemporary methods formation to use with order to develop independence in our students and they will teach that go out from different situation.

Key words. Education, training, methods, quality, moral, aesthetic, humanity, spirituality, principle. science, technology, information.

Bugungi kunda oliy ta’lim tizimida ilg’or tajribalarni ta’lim jarayonining hamma bosqichlariga tatbiq etish, fan, texnika, ilg’or texnologiyalar yutuqlaridan foydalanish asosida shaxsni tarbiyalash, uzluksiz ta’lim tizimi ta’lim muassalarining hamma shakli va turlarida ilg’or pedagogik ta’limlarga tayangan holda amalga oshiriladi. Oliy ta’limning eng muhim vazifalaridan biri zamonaviy o’quv dasturlari asosida yuqori natijali o’qitish va malakali kadrlar tayyorlashni ta’minlash hisoblanadi.

Uzluksiz ta’limning mustaqil turi bo’lgan oliy ta’lim tizimi oldiga qo’yiladigan davlat ta’lim standartlari talablariga muvofiq mazkur ta’lim muassasasi ta’lim-tarbiya jarayonining samaradorligini oshirish, ilm-fanning so’nggi yutuqlarini amaliyotga joriy etish orqali ijodkor, ijtimoiy faol, yuksak ma’naviyatli yetuk mutaxassis, ijodiy va mustaqil fikr yurita oladigan, davlat, jamiyat va oila oldida o’z burchi va javobgarligini his etadigan barkamol shaxsni kamolga yetkazish, ularning ongi va qalbiga milliy istiqlol g’oyasini singdirish kabi muhim vazifalarni amalga oshirish nazarda tutiladi.

Oliy ta’lim tizimidagi o’quv jarayoni shakllariga ma’ruza, seminar va amaliy mashg’ulotlar, laboratoriya mashg’ulotlari, o’quv anjumanlari, maslahatlar, sayohatlar, o’quv ishlab chiqarish amaliyoti, pedagogik amaliyoti, kurs va diplom ishlari, talabalarining mustaqil tahsilini kiritish mumkin.

Oliy ta’lim tizimidagi o’qitish metodlari oldiga quyidagi talablar qo’yiladi:

– ta’lim jarayonida qo’llaniladigan metodlar tizimi ta’limiy funksiyaga ega bo’lishi lozim. Bu didaktik maqsadlar va o’qitish vazifalariga erishishning eng qulay usulidir;

– ta’lim jarayonida qo’llaniladigan metodlar tizimi tarbiyaviy hamda rivojlantiruvchi funksiyalariga ega bo’lishi lozim, bunda talabalarning mustaqil ishlari, vazifalari, ularning ishga ijodiy yondashuvi hal qilinadi, talabalarning shaxsiy sifatleri, bilim, malaka

va ko'nikmalar egallashga bo'lgan ehtiyojlari shakllanadi, ularning diqqati, irodasi, hissiyoti, xotirasi, tafakkuri o'sadi.

Dars jarayonida yangi bilimlarni talabalarga yetkazish nazariy darsning dastlabki 20 daqiqasida amalga oshirilishi kerak. Shundan so'ng interfaol metodlarni: bahs-munozara, kichik guruhlarda ishlash, loyihalash, musobaqa, tadqiqot va boshqa shu kabi amalga oshirib, talabalarning bilimlarini mustahkamlash zarur. Har qanday holatda ham nazariy dars jarayonida ma'ruza o'qiladigan vaqt taxminan 20 daqiqadan oshmasligi kerak. Chunki o'rganishning dastlabki 20 daqiqasi eng samarali hisoblanadi, 20 daqiqadan keyin esa talabalarda o'rganishni davom ettirish motivatsiyasi pasaya boshlaydi. Shu bois, talabalarning faolligi, qiziqishlarini saqlash va oshirish maqsadida interfaol metodlarni mavzuni takrorlash yoki mustahkamlash bosqichlarida qo'llash maqsadga muvofiq.

Dars jarayonida an'anaviy metodlar qo'llanilganda, talabalarning ma'lumotni eslab qolish ko'rsatkichining eng yuqori darajasi 30 foizni tashkil etar ekan. An'anaviy dars shaklini saqlab qolgan holda unga talabalar faolligini oshiradigan turli-tuman metodlar bilan boyitish orqali talabalarning o'zlashtirish darajasini ko'tarishga erishish zarur. Buning uchun dars jarayonini oqilona tashkil etish, ya'ni o'qituvchi tomonidan talabalarning qiziqishini orttirilishi, ularning faolligini hamma vaqt rag'batlantirib turilishi, o'quv materialini kichik bo'laklarga bo'lib, ularning mazmunini ochishda turli faollashtiruvchi metodlarning qo'llanishi va amaliy mashqlarni mustaqil bajarishga yo'naltirishini amalga oshirib turish kerak. Bunday metodlarni qo'llashda, o'qituvchi talabalarni faol ishtirok etishga chorlaydi. Talabalar butun mashg'ulot davomida ishtirok etadi. Bunday metodlarga aqliy hujum, kichik guruhlarda ishlash, muammoli vaziyat, yo'naltiruvchi matn, charxpalak, rolli o'yin, ishbilarmonlik o'yini, musobaqa, munozara va shu kabi boshqa metodlar kiradi.

Zamonaviy sharoitlarda samarali texnik yechimlarni ishlab chiqish uchun nafaqat axborot va ma'lumotlardan, balki fandagi eng yangi qarashlardan ham foydalanish zarurati yuzaga keladi. Yangi axborot texnologiyalari vositasidan foydalanish aqliy mehnat sarfining tejamkor texnologiyasini ishlab chiqish, yangi ilmiy-texnikaviy axborotlar, eng yangi ma'lumotlar bilan tezkor tanishib borish, ularni qidirish va tahlil qilishning samarali usullarini joriy qilish, amalga oshirilgan vazifani boshqa bir izlanuvchi tomonidan qayta bajarilishini bartaraf qilish imkonini beradi. Shuning uchun talabalarning mustaqil ishlashlarini tashkil qilish kerak. Talabaga berilgan topshiriqni bajarishi uchun global internet tizimidan foydalanish yo'llari ko'rsatiladi. Topshiriq muammolarini hal qilishda odatdagi usul yozma manbaalardan foydalanib bajarilganda, katta hajmdagi axborotlarni qayta ishlashni va juda ko'p vaqt sarflashni talab etadi. Shuning uchun katta hajmdagi axborotlarni avtomatlashtirilgan o'quv axborot tizimidan foydalanib, qayta ishlanganda esa ijodkorlik faoliyati yuqori saviyada bo'lishiga, samarali texnika va texnologiyalarni ishlab chiqishda qabul qilinadigan texnik yechimlarning tuzilmaviy va faoliyat mezonlari jihatidan ilmiy asoslanishiga sarflanadigan vaqtning tejamliligiga erishiladi.

Bu o'rinda talabalarga taklif qilinadigan bilimlar banki tom ma'nodagi o'quv qo'llanmasi ko'rinishida bo'lmaydi va uni almashtirish uchun ham xizmat qilmaydi. Bilimlar banki – ma'lum vazifani bajarishga oid bo'lgan va ishlash mezonlari, ketma-ketligiga ko'ra tizimlangani, uzluksiz ravishda boyitib boriladigan axborot va ma'lumotlar majmui sifatida ishlab chiqiladi. Bunda beriladigan ma'lumotlar imkon darajasida qisqa va lo'nda ifodalanganligi, tegishli bilimlarga joylashtirilganligi sababli axborot jamlara

malarining juda ixcham bo'lishiga erishiladi. Yaratilgan bilimlar bankining o'ziga xos xususiyatlaridan biri uning uzluksiz ravishda yangi ma'lumotlar bilan boyitib borilishidir. Ilmiy-texnika ijodkorligi samaradorligi tobora ko'proq darajada axborotlar bilan ishlash tezligi va unumdorligiga bog'liq bo'lib borayotganligini hisobga olib, bilimlar bankini ishlab chiqishda quyidagi mezonlarga amal qilinadi:

1. Axborotlarni jamlash. Katta hajmdagi axborotlar ichidan samarali texnika va texnologiyalarni ishlab chiqishning istiqbolli yo'nalishlari haqida xulosa chiqarish uchun axborotlardan to'laroq foydalanish.

2. Axborotlarni saralash va eng ahamiyatlisini ajratib olish. Saralangan axborotlar bilan ishlashning texnik yechimini ishlab chiqish.

3. Ahamiyatli axborotlarni tasniflash. Bu har bir ma'lum holat uchun sarflanadigan vaqtni tejaydi va uning yuqori texnik-texnologik darajada bo'lishiga xizmat qiladi.

4. Axborotlarni tabaqalash. Axborotlarni samarali texnika va texnologiyalarni ishlab chiqish nuqtai nazaridan tabaqalash ularning tahlilini tadqiqotning har bir bosqichida eng qimmatli ma'lumotlardan boshlash imkonini beradi.

5. Tasniflangan axborotlarni tizimlash. Tarqoq holdagi aralash dalillarni tahlil qilishdan ko'ra, muammoning umumlashgan ko'rinishi bilan ishlash texnika va texnologiyalarni ishlab chiqish hamda foydalanish samaradorligini oshirish imkonini beradi.

6. Tizimlangan axborotlar ko'rgazmaliligini oshirish, ya'ni matn holdagi axborotlardan turli ko'rinishdagi grafik tasvirlarga o'tish lozim. Bunda yangi, samarali texnika va texnologiyalar ishlab chiqish bilan shug'ullanayotgan barcha talabalar uchun axborotlar majmuasidan foydalanish imkoni ortadi.

7. Axborotlardan kompyuterlar yordamida foydalanish. Tadqiqotchilik faoliyatida tahlil qilinishi lozim bo'lgan axborotlar hajmi ortib borayotganligi tadqiqotchilar aqliy mehnatini yengillashtirishda zamonaviy axborot texnika-texnologiyalaridan foydalanishni taqozo etadi. Demak, ma'lumotlar bankidan foydalanish samaradorligi, uning bo'limlari majmuasini kompyuterga kiritilishi va hosil qilingan tizimdan o'rinni foydalanishi natijasida, birmuncha yuqori bo'ladi. Bu holda bilimlar banki va ma'lumotlar bankining umumiy muammoni yechish tizimi bilan birga qo'llanilishi talabaga muammoli holatlarni alohida sodda qismlarga bo'lib o'rganish va tahlil qilish imkonini beradi.

Yuqoridagi ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, mashg'ulotni olib borishda maqbul tanlangan metodlar nafaqat o'quv maqsadidan, balki o'quv material mazmuniga va bu mavzuning murakkabligiga bog'liq. Bundan tashqari metodlarni tanlashda talabalar soni, ularning o'quv imkoniyatlari, o'quv-moddiy sharoitlar va o'qituvchining mahoratiga bog'liq. Bunday metodlarni tanlashda talabalarining o'quv imkoniyatlarini hisobga olish juda muhim. Shu bilan birga o'qituvchining ta'lim metodlarini to'g'ri tanlay olishi ham uning metodik malakasining darajasini ko'rsatib beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayeva Q.M. Maxsus fanlarni o'qitishda bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy bilim va ko'nikmalarini shakllantirishning metodik asoslari (Kasb ta'limi - "Servis" yo'nalishi misolida). Ped.nom.diss. –T., 2006. – 209 b.

2. Avliyoqulov N.X. Zamonaviy o'qitish texnologiyalari. – Buxoro: Matbaa, 2001. – 68 b.

3. Muslimov N.A. Bo'lajak kasb ta'limi o'qituvchisini kasbiy shakllantirish. –T.: Fan nashriyoti, 2004. –130 b.

Bosh muharrir:

Mahmudov Sarvar Yuldashevich

Mas'ul kotib:

Suyarova Lutfiya Muxiddinovna

Bosh dizayner – badiiy muharrir:

Mamasoliyev Akbarali Hamzayevich

TAHRIR HAY'ATI:

Xilola UMAROVA, Risboy JO'RAYEV, Komiljon MUQIMOV, Ulug'bek INOYATOV, G'ayrat SHOUMAROV, Maqsudjon YULDASHEV, Oynisa MUSURMONOVA, Lola MO'MINOVA, Dilyara SHARIPOVA, Barno ABDULLAYEVA, Rohatoy SAFAROVA, Xolboy IBRAGIMOV, Ravil IS'YANOV, Mirodiljon BARATOV, Shaxnoza XALILOVA, Sharibboy ERGASHEV, Yashin ISMANDIYAROV, Alisher UMAROV, Muhabbat MIRSALIYEVA, Bahodir MA'MUROV, Shukurullo MARDONOV, Ulfat MAHKAMOV, Muhayyo UMARALIYEVA.

JAMOATCHILIK KENGASHI:

Dilshod KENJAYEV, Sobitxon TURG'UNOV, Nargiza RAXMANKULOVA, Abduhalim MAHMUDOV, Kamola RISKULOVA, Feruza QODIROVA, Islom ZOKIROV, Ravshan ABDUXAIROV.

Tahririyat manzili:

Toshkent shahar Shayhontoxur tumani Navoiy ko'chasi, 30-uy.
E-mail: xalq_talimi@xtv.uz Tel: (0 371) 231-16-51, Faks: 231-16-52
t.me/xalqatalimi_jurnali. http://t.me/xalq_talimi_jurnali.

Jurnalga yuborilgan maqolalarga javob qaytarilmaydi, jurnalda e'lon qilingan maqolalardan olingan matnlar “Xalq ta'limi” ilmiy-metodik jurnalidan olindi, deb ko'rsatilishi shart.

Jurnal 2015-yil 20-martdagi 214/2-sonli qarori bilan OAK ilmiy nashrlari ro'yxatiga kiritilgan.

“TAFAKKUR NASHRIYOTI” MCHJ bosmaxonasida chop etildi.
Toshkent shahri, Shayhontoxur tumani, Navoiy ko'chasi, 30-uy

Bosishga ruxsat etildi: __. __. __-y. Qog'oz bichimi 70x100 1/16. Ofset bosma usuli.
Shartli b.t. 12,0. Adadi ____ nusxa. – buyurtma.
Bahosi kelishilgan narxda.

Ushbu songa mas'ul – Abduqodirova Shohida Akmalxo'ja qizi